

JOSE MANTEROLA ZENAREN OROIZ

Aurtengo otsailaren 29an bete dira ehun urte Jose Mante-rola hil zenetik.

Bere heriotzak samintasunez bete zuen Euskal Herria, 35 urte baizik ez zituelako garai hartako euskaltzaleak eta abertzaleak beregan esperantzarik aski jarri zuten gizon honek. Donostiara zen, hiri bereko Bibliotekaren zuzendari eta Institutoko irakasle. 1876ko uztailaren 21ean Madrideko gobernuak gure foruen galerazpeneko legea atera zuenean, bere protesta agertzearren irakasletzatik bota eta auzitegietara eraman zuten.

Baina, Manterolaren doainak, berberaren idazkietatik baiño gehiago, biltzaile eta eragile izatetik datoz. *Cancionero vasco* (1877-1880) sortu zuen bere garaiko eta aintzinako poemak eta kantak biltzeko eta taxuz eta zentzuz jokatu zuen ekintza hortan. Gero, euskal kulturaz zerbait eskaini zezaken guziak elkartu nahirik *Euskal-Erria* aldizkaria sortu zuen 1880an. Eta, geroxeago, aldizkari horren inguruan, Euskarazko Itz-jokaldien Batzarrea (Consistorio de los Juegos Florales).

Buruko eraso baten ondorean, uste gabeko heriotzaren doluminak Euskal Herria guzian izan zuen eraginez egin zen omenezko liburu bat. Liburu hortan, bat-bateko idazkiak biltzen dira eta guti batzuk aipatuko ditugu mendeurrena gogoratzeko.

Serafin Barojak, Pio ospetsuaren aitak, hara zer zion Iruinetik martxoaren lehen egunean bidali zuen gutuean:

JOSE MANTEROLARI.

*Bere animá lurretic epe tristean
igo zan doatsuen lecu distitara,
ega erosoan.*

*¿Cer uzten du gueroztic lagun artean?
Onac uzten dutena; argui dizdira
illun osoan:*

*biyotzetan icen bat urricaldua
ta bere doayen oroitz ecin galdua.*

(Serafín Baroja)

Euskal-Erria aldizkariaren jarraipenez arduratu zen Antonio Arzak berak, omenezko liburuaren sarrerako hitzak era hontara hasten zituen: «Negarrak paperean arrastorik utziko balu, ez nuke tinta bearrik itz oek izkribatzeko».

Bakoitza saiatu zen une berean bururatu zitzaizkien pentsaeraz eta sentieraz. Basteak beste, hara hemen adiskide min haietako batek bertso soil batean azaldu ziona:

*Ama euskerak galdu du seme
bat guttiz asko jakiña,
bera apainki argitaratzen
bearra pranko egiña;
ainbesteraíñon banatu zaio
onekin pena samiña,
gaur arkitzen da negarrez zeñen
sendatzen gaitza dan miña.*

(Ramon Artola)

J. B. Elizanburu ere agertzen da eskaintzen artean, baina, harrigarria!, frantsezez idatzi zituen lerro soil baten bidez, eta, aldi berean, Marzelino Soroak gazteleraz. Orduan ere baziren nonbait euskararentzako ahuleziak.

Karmelo Etxegaraik bere gaztaroan idatzi zituen poesi haie-tako bat ere hor da, Manterolak Mendiburugatik esan zuenare-kin hasiaz:

*Mundura danak ekartzen degu lege gogorra;
Eriotzan ordain zenion zuk zere zorra.*

F. Arrese eta Beitia ez da iristen bere mailara, baina deiari erantzun zion. Orkaiztegiko Patrizio, nonbait larri zen, zeruan euskaraz egiten ote zen, Jose zenari galdezka ia Jainkoarekin nola mintzatzen zen, eta ia aingerurik den euskaraz ez dakienik. Klaudio Otaegik ordea, goi mailazko poesi egituraz osatzen zuen hamalauduna eskainiz. Baina, hamalaudun edo *soneto* delakoa aipatzean merezi du Vinson-ek idatzia hemen jasotzea. Gainera, Orkaiztegiren kezka bera agertzen ez badu ere, behar bada ba omen da zeruko txokoren batean euskaltzaleak solasteko pa-sealekuren bat. Paristar harek euskaraz hain guti utzi zizkigun bitxi horietako bat da. Hara hemen:

HAMALAUDUNA

*Eliza-zelhayetan anima hándiak
Elgarri elhaketan, dire paseiatzen;
Leku ederrenean ohi dire biltzen
Etchepare lehena duten Euskaldunak.*

*Gizon famatu hoyei martchoaren-hilak
Bozkario handi bat diote ekhartzen
Erdian Manterola delarik agertzen,
Lore eder, emana zeruari lurrak.*

Immortalitatean sartu zireneko,
Jose, pentsatzen dugu hemen guk, nigarrez
Etzaitugula lehen eraz adituko;
Jaizkibel beztitu da tristerik elhurrez,
Marrumaka dohakon olari erranez:
a! Hura bezalako bat non da kausituko.

Paris, 8 Avril 1884

Julien Vinson

Erromantikoen garaia zen eta heriotzaren eraginari sentiera biziagoak nabari. R. Becerro de Bengoa arabarrak J. Manterolaren lanak ongi goraiatu bazituen, urte berean euskararen lau euskalki literarioen gramatika argitaratuko zuen A. Campión-ek zorrotz agertzen zuen bere abertzaletasuna eta hizkuntzaren baitan genuen nortasuna. Baina, erromantiko giro hartan A. Arzak, hildakoaren adiskide mina zena eta bere lanari jarraipena eman zionak, hara nola adieratzen zuen bere mina eta maitasuna: «Nere biotza jotzen du kupidik gabe mallu gogor batek: mallu au da nere adiskidearen obiratze edo entierroko ezkilli bere soñu pisu ta tristiarekin. Alchatzen ditut, atzo bezela, begiak Zerura, baña, ¿zér egun da gaur? Aingeru Guardakoarena, eta iduritzen zait aingeru onek esaten ditala: — ¡Poztu zaitetz! ¿uste dezu menturaz, Munduan zegoen bitartean nik gordetako anima, nere egunean galtzen utzi bear nuela? ¡Ez! Lurretik zetozen Eliz Ama Santaren erreguai nere otoi-tza nasturik, sartu da, *betiko*, Zeruetan zure adiskidea».